

Corey Robin: The Reactionary Mind

Conservatism from Edmund Burke to Sarah Palin

Oxford, Oxford University Press 2011. 290 s.

Pokud autor zatíží název knihy silně polemickým výrazem, vzbuzuje v čtenáři jistá očekávání stran své intence i povahy textu: slovo „reakční“ navozuje vlastnosti typu „povrchní“, „konvenční“, „schematický“ apod., a to jako výsledek snahy „zasměšnit“, „pohanět“ atd. V případě předložené knihy je ale tento výraz chápán především deskriptivně. Její autor ho netriviálně užívá jako klíč, pomocí něhož lze otevřít podstatu konzervatismu.

Metafora je tu namístě. Robin chce totiž osvětlit něco, co bylo dosud pomíjeno: konzervatismus jako jednotný, byť vnitřně diferencovaný fenomén, který má jednak *ideově-teoretický* a jednak *agonální* základ. Takovéto, podle Robina adekvátní,

čtení přitom předpokládá překonání několika deficitů dosavadního (zejména amerického) bádání, na něž kniha aspiruje: zapojení srovnávací a historické perspektivy, a tedy také nahlédnutí konzervatismu jako politiky odporu. Právě odpor – přesněji odpor proti *emancipaci* – je oním jednotčím gestem: konzervatismus je „reflexí – a teoretickým provedením – pocíťované zkušenosti držby moci, jejího ohrožení a snahy získat ji zpět“ (s. 4).¹ To ale znamená, že zmíněný „klíč“ je vymezen negativně – konzervatismus je prostě tím, z čeho se (zásluhou Edmunda Burka) zrodil: polemikou, snad ze strany „odumírajících společenských tříd“. Toto negativně vymezené gesto nicméně poukazuje k určitému (různě konkretizovanému) pozitivnímu obsahu: proti netriviálně chápané emancipaci, rozuměj autonomii jako nezávislosti, jež umožňuje vědomé jednání, je kladena myšlenka diferenciacce, která zakládá hierarchický řád – výhradní nosník stability a kultury.

Robinův soubor esejů tedy směřuje proti tomu, co se jako konzervatismus (oproti radikální pravici) obvykle chápe. Samotní konzervativci přece zdůrazňují antiintelektualismus, iracionalismus, antiabstraktnost, a tedy antiteoretičnost a představy typu organické změny či přirozené jednoty dodávají konzervatismu jeho harmonizující, ba sentimentální nátěr. I když hovoříme o konzervativní revoluci, německý konzervatismus je stavěn do příkrého protikladu ke konzervatismu anglo-americkému (který je vnitřně taktéž oddělován). Jak tedy ospravedlnit rámec, který k sobě kuriózně lepí nadmíru vzdálené figury (Burke vedle Jüngera, Hayek vedle Nietzscheho, Thatcherová vedle Oakeshotta či Hobbes vedle nich všech...)?

Robin heterogenitu své koalice pochopitelně reflektuje, stejně jako spornost teze o pravicové jednotě. Jeho souvztažnění teorie a praxe, dané i tím, že konzervatismus chápe jako hnutí, vede ke spojení různých „žánrů“: osobní (sebe)reflexe, komentářů dobového dění, praktické politiky, praktik, konceptů a myšlenek. Podřízení této směsice komparativnímu pohledu, umožňujícímu začlenit americký konzervatismus (s jeho volným trhem, pragmatismem a populismem), a pohledu historickému, umožňujícímu nahlédnout kontinuitu mezi současným (ideologizovaným a populistickým) a historickým konzervatismem, má přitom vynést na světlo scelující argumenty, metafory či vize.

Poukaz na budoucnostní perspektivu není právě obvyklý – zdá se, že směřuje proti samotné – „konzervující“ – podstatě konzervatismu. Robin se nicméně snaží ukázat, že přístup konzervativců ke starému řádu je reflektující a kritický, a tedy také transformativní a že takový je už od počátku, jak údajně dokládají postoje de Maistra, Burka a také Hobbesa.

Zrovna v Burkově případě, čili v případě paradigmatického autora, jsme ovšem konfrontováni s velmi nepřímými doklady: Burkovo politické myšlení je osvětlo-

1 Stránkové odkazy v závorkách se vztahují k recenzované publikaci.

váno jeho estetikou.¹ Jelikož účinkem krásy je prý nakonec zánik, obrazy krásy v *Úvahách o revoluci ve Francii* (respektive obraz Marie Antoinetty ve Versailles) nemají vypovídat o krásě, nýbrž o zkáze. A podobně idea vznešenosti, již zakoušíme ve střetu s něčím, co je hrozné, hrůzostrašné či co má účinky analogické strachu. „V *Úvahách* Burke naznačuje, že problémem ve Francii je to, že starý režim je krásný, kdežto revoluce je vznešená“ (s. 49). Také Burke, ať jakkoliv skrytě, pocítuje směs obdivu a závidivosti vůči revoluci, která disponuje potřebným atributem (veliké) mocí, jejíž stávající, slabá a ustupující moc postrádá. Největším nepřítelem konzervativce tak není revolucionář či reformátor, ale obhájce starého režimu.

Navzdory vši své invenčnosti ovšem Robinova konstrukce nefunguje: autorizovaná královská či panovnická moc je vznešená, vyvolává v nás trýzeň a zároveň potěšení, protože nás překračuje a ohrožuje, je schopna nám škodit (nicméně aktuálně nám neškodí). Francouzská revoluce je naproti tomu tyraní, „hrubou mocí v nehodných rukou“² (francouzský třetí stav je stíhán silným despektem), a jakákoliv revoluce je zamítnuta jako nanejvýš nouzové řešení. Revoluční moc je sice děsivá, ale také odporná a opovrženlivá, eo ipso nízká (což degraduje vznešené); ačkoliv nahání strach, nelze k ní vzhlížet s uctivým respektem,³ který je stupněm vznešenosti. Pokud tradicionalismus pochopíme jako striktní a bezmyslenkovité lpění na statu quo, můžeme být překvapeni Burkovým „kritickým“ postojem. Jeho reformismus však nepřekračuje instituci dědičné monarchie coby nejlepší ochrany tradičních svobod. Třebaže stávající instituce mohou být slabé, největším nepřítelem je evidentně svatokrádezník a kralovrah, jehož profil určitě nevylepšuje to, že byl na chvíli schopen uchvátit moc. Pro hledání divočejšího a extravagantnějšího konzervativismu (srv. s. 43), který příkrovem harmonie zakrývá konflikt a násilí, Burke jednoduše není vhodným objektem.

Burke a de Maistre jsou však intelektuálními příklady pouhé revize a úpravy starého režimu. Naproti tomu Hobbes je prezentován jako exemplum polemického přisvojení si konceptů a taktik revoluce (viz esej *The First Counterrevolutionary*). Ovšemže: jeden z největších moderních systematiků, alespoň zčásti pokládáný za liberála a většinou konzervativců odmítáný (jak poukazuje Robin), zde vystupuje jako konzervativce. Zdá se, že zvláště tento případ ukazuje problematičnost autorova volného zaměňování pojmů „konzervativní“, „protirevoluční“ a „reakční“ (ostatně ani podle Robina nejsou všichni antirevolucionáři konzervativci). Jistě lze tvrdit, že Hobbesovo myšlení, podobně jako celá tradice předlockovského moderního iusnaturalismu, má konzervativní rozměr – nicméně je Hobbes konzervativce? Hobbesův *Leviathan* vztyčuje nový politický řád na nových konceptuálních

1 Burkova estetika se zabývá principy, které vymezují a rozlišují vznešené a krásné. Burke, E., *O vkuse, vznešenom a krásnom*. Přel. M. Wiegelová-Molnárová. Bratislava, Tatran 1981.

2 Srv. Burke, E., *Úvahy o revoluci ve Francii*. Přel. J. Ogrocká a J. Ogrocký. Brno, CDK 1997, s. 42.

3 Srv. tamtéž, s. 95.

základech. Podle Robina (jehož esej původně vyšel jako recenze Skinnerovy knihy *Hobbes and Republican Liberty*) tím ale jen naplňuje diktum: „abyste porazili revoluci, musíte se stát revolucí“ (s. 62).

Podle Robina je lhostejné, že anglická občanská válka nebyla revolucí či že samotný Hobbes toto slovo neužívá v jeho moderním smyslu – za odmítnutím vratké stavovské monarchie s jejím aristotelsko-scholastickým podložím stál kontrarevoluční úmysl potlačit republikánskou vizi politického řádu (vlastní náboženským radikálům). Výrazem této snahy je primárně Hobbesův koncept svobody. Tento zásadně polemický koncept je zacílen vůči republikánskému modelu svobody jako *nedominance*, která odpovídá Robinovu pojetí emancipace. Hobbes chápe svobodu jednoduše jako nepřítomnost vnějších překážek. Svoboda není atributem vůle, ale vlastností konajícího. A vůle není vymezena jako rozumná žádost, nýbrž jako poslední žádost v rozvažování, která je bezprostředně spjata s jednáním. Jelikož dobrovolný akt je to, co vychází z (ať jakkoliv determinované) vůle, svoboda není v rozporu s donucením (jemuž vždy předchází možnost nekonat). Podle radikálů, ztotožňujících rozhodnutí lidové vlády s vlastní, rozumnou vůlí, byla naopak determinovaná vůle arbitrární a závislost na arbitrární vůli vyjadřovala rozšířenou představu o otroctví. Hobbesův pojem reprezentace, podle něhož reprezentant zosobňuje ty, kteří ho autorizovali, a pojem smlouvy, jež člověka coby přirozenou osobu (schopnou *vlastních* slov a skutků) zavazuje na základě jeho autorství, je pak dalším předpokladem pro konstituci suverénního státu, v němž má suverén právo donucovat poddaného, aniž by přišel do rozporu s jeho vůlí.

Robinovi je lhostejné, že republikánská svézákonost podle Hobbesa není výrazem svobody, ale *sovereignty*. Hobbes jednoduše vytváří paradox: „Do jakéhokoliv stupně může suverén garantovat svobodu pohybu, schopnost jít si po svém bez bránění ze strany jiných lidí, jsme svobodní. Podrobení se jeho moci, jinými slovy, zvětšuje naši svobodu. Čím absolutnější je naše podrobení se, tím mocnější je a tím svobodnější jsme. Závislost je emancipace“ (s. 73). A nejen to: Hobbesova svoboda je předobrazem svobody pravicového liberála, jehož deklarativní averze vůči státu je poněkud papírová: Pinochetův autoritářský režim v Chile byl přece podporován liberály typu Friedmana či Hayeka. To také znamená, že individuální svobodu, jež se vyjadřuje především na trhu, lze sloučit se státním terorem.

Robinův paradox však nefunguje: podrobení se suverénu je předpokladem naší bezpečnosti a teprve odtud svobody, přičemž otázka jejího stupně (který se samozřejmě snižuje s růstem překážek, jako jsou zákony apod.) je pro Hobbesa jakožto někoho, kdo nezastává *perfekcionista* vize ani myšlenku spontánního řádu, nulitní. Zdá se, že také pokus zdiskreditovat pravicový liberalismus (eo ipso konzervativismus...) prostřednictvím hobbesovských kořenů v podstatě selhává: ačkoliv negativní svobodu (klasického liberalismu) nelze sloučit s intervencemi státní moci do soukromého prostoru jednotlivců (to je docela nehobbesovská teze), toto pojetí svobody nezahrnuje politickou účast a je slučitelné s nedemo-

krátkými formami vlády. Přestože Robin chce (v duchu C. B. Macphersona) číst Hobbesa jako buržoazního „posesivního individualistu“ a takto vést spojnici mezi ním a pravicovým liberalismem, jeho základní teze o protiemancipačním přisvojování si emancipačních konceptů je, s výhradami, přijatelná. V Hobbesovi lze vidět předobraz teoretika, který se vypořádal se sociálním hnutím prostřednictvím reformulace a vyřazení pojmů, jež byly u jeho autorů v oběhu. Vlastnictví těchto pojmů, respektive pojmu svobody, ovšem tito autoři sdíleli se samostatnou tradicí racionalistického přirozeného práva, na niž Hobbes navazuje.¹ Robin zde nicméně mohl poukázat na Carla Schmitta, jehož (raným iusnaturalismem ovlivněný) decisionismus je zřejmým příkladem polemického přisvojování si cizorodých pojmů, které bylo odmítnuto částí konzervativní platformy.²

Právě Schmittovo dílo je také dobrým příkladem konzervativního přizpůsobování se vstupu mas do politiky – neboli akomodace elitismu na nové společenské podmínky. Základní otázkou pravicového populismu, jehož zárodek Robin nachází již v de Maistrově monarchické reprezentaci, je začlenění mas do elitistického systému. Přeměna starého režimu v dynamické a ideologicky koherentní hnutí mas údajně získává dvě podoby: masy jsou symbolicky zapojovány do vládnoucí vrstvy (prostřednictvím nacionalismu, imperialismu či rasismu) anebo příslušníci mas panují v dílčích soukromých sférách („demokratický feudalismus“).

Tato transformace, vyrůstající ze schopnosti přisvojit si koncepty a taktiky revoluce (či reformy), zároveň vypovídá o modernosti, adaptabilitě, strategičnosti, ale také spornosti konzervativismu, jehož kontrarevoluční polemica de facto rýsuje „kulatý čtverec“. Touto rozporností se podle Robina vyznačuje i adaptace konzervativců na jazyk oprávnění, zejména jejich řeč o svobodě či právech žen (viz esej *Inside Out*). Ačkoliv svoboda zrovna nepatří k ústředním konzervativistickým pojmům, konzervativci ji v konfrontaci s emancipačními hnutími začali užívat jako svůj klíčový protiargument. V konzervativním úzu, v němž slouží diferenciaci, oddělení a elitismu, se emancipační pojem svobody převrací ve svůj opak: namísto emancipace zástěrka nerovnosti, a tudíž podřízení. A podobně „antifeminismus“: úspěšné odsunutí žen „zpět do exilu jejich domovů“ (s. 105) musí být zaobaleno – fiktivním – jazykem emancipace.

Nicméně Robin má zvláštní představy o autenticitě pojmů. Je snad svoboda v podání klasických liberálů, o niž tu především jde, neautentická? Robinovy úvahy jsou výrazem tradičního sporu mezi formální a faktickou svobodou – lépe řečeno mezi svobodou a autonomií jakožto nezávislostí. Robin chce v duchu mladého

1 Depolitizaci osobní svobody a kritiku republikánského ztotožnění královské moci s mocí pána nad otroky najdeme již u Grotia. Také Grotius uplatňuje základ „svobody moderních“, čili chápe jednotlivce jako „sui iuris“ a přisuzuje mu právo jednat podle jeho vlastních sil a rozumu. Tento základ však ještě neznamená negativní svobodu.

2 K tomu viz Scheuerman, W., *Carl Schmitt. The End of Law*. Lanham, Rowman & Littlefield 1999, s. 100–101.

Marxe říci, že konzervativci (fúzející s pravicovými liberály) užívají svobodu jako hranici a nástroj odloučení.¹ Tato „falešná“ svoboda ovšem předcházela levohegelianskému přisvojení si původně liberálního pojmu. A podobně Robinův „anti-feminismus“, rozuměj konzervativně orientovaný diferenciacní feminismus. Je diferenciacní feminismus feminismem, anebo žádným feminismem naopak není? Ať se to zdá jakkoliv paradoxní, feminismus to je: nalézá ženskou esenci, usiluje o emancipaci části žen od vnučené „maskulinizované“ identity.

Téměř nejvíce se však Robin podivuje kuriózní vynalézavosti byznysmenů, kteří byli schopni nonkonformně zabalený kapitalismus úspěšně zprostředkovat mládeži jako naplnění emancipačních idejí šedesátých let. Nicméně je kapitalismus, akcentující lidský kapitál, skutečně protiemancipační? I když jsou určité posuny v rámci konzervativismu výrazem jeho reaktivní adaptace a i když bychom (hlavně v praxi) našli příklady neadekvátního naplňování cizorodých pojmů vlastními významy, není jasné, proč by tato adaptace jako taková měla být pokládána za spornou. Zdá se, že Robina občas přepadá slepota, což se po mém soudu projevuje i v hodnocení právního originalismu, tzn. výkladu ústavy v souladu s úmyslem jejích tvůrců. Ačkoliv Robin originalismus (rozebíraný v souvislosti s americkým ústavním soudcem Antoninem Scaliou) prohlašuje za jasný výron konzervativní reakce, dříve odmítaný, kdežto dnes omylně přijímaný i liberály, opomíjí, že originalismus, i přes svou zaměřenost vůči expanzi práv, představuje příspěvek k řešení diskrece, čili běžného liberálního tématu.

Konzervativní odpor podle Robina pramení z vědomí ztráty, lépe řečeno ztráty něčeho hodnotného (kterou zažíval už Burke). To by bylo výstižné, kdyby úvahy o ztrátě nebyly ohraničeny dichotomií mít–nemít, vlastnit–ztratit: a proto se snažit získat zpět, ať už jde o majetek, postavení, paměť či dědictví. Sám autor naznačuje, že soudobý konzervativismus (a možná ani konzervativismus historický) není sociálně čitelný, protože je zvolený. Robin se domnívá, že jeho vize se naopak nesou ve znamení distinkce nemít–nabýt. Jenomže to, o čem dnes vypovídá ztráta v podání konzervativců, je nemožnost nabytí.

Nicméně Robinův poukaz na hodnotu je adekvátní – hodnota odkazuje k identitě, a tedy také k existenciálnímu konfliktu. Zatímco první část knihy (*Profiles in Reaction*) je věnována konzervativním konceptům, praktikám a myslitelům (Burke, de Maistre, Hobbes, Ayn Rand, Scalia apod.), druhá část knihy (*Virtues of Violence*) se zabývá vztahem mezi konzervativismem a násilím. Tato část tematizuje americkou politiku vůči Guatemale během studené války, neokonzervativistický imperialismus či koncept národní bezpečnosti. Nejvýznamnější je ovšem poslední, teoreti-

1 Srv. „Jestliže překážka leží uvnitř mě – nemám schopnost něco dělat; mám přílišnou obavu udělat to – postrádám moc či vůli, ne svobodu. Hobbes [...] přisuzuje tyto nedostatky, přirozenosti a vnitřní vlastnosti konajících“, nikoliv podmínkám jeho politického prostředí“ (s. 72). Za tímto náhledem prosívá perfekcionista vize bohaté lidské podstaty, jejímuž uskutečnění brání na nejvyšší dělba práce.

zující esej (*Easy to Be Hard*). Aby odmytizoval britský a americký konzervatismus jako hlasatele umírněnosti a rozvážnosti, snaží se Robin také v nich nalézt to, co se objevuje zejména v meziválečném konzervatismu německém a co je někdy nazýváno „morálkou ocelové bouře“. Na „válečných ctnostech“ se pak zakládá vnitřní kritika hierarchického řádu.

Konzervativci údajně razí tezi „*válka je život, mír je smrt*“, která se vyskytuje už v Burkových úvahách o vznešeném. Burkovo „já“ totiž „zoufale potřebuje negativní podněty“, jako je trýzeň a nebezpečnost (s. 219). Tyto podněty díky své dvojsečnosti – minimalizujícímu a zároveň maximalizujícímu účinku – fungují jako generativní zkušenost „já“. Ve střetu se vznešeným je ego potencováno i anihilováno, sevřeno protikladem, jenž plodí nejintenzivnější zakoušení jáství. Podle Robina vzniká otázka, jaká politická forma je schopna vyjádřit tuto dvojsečnost. Odpovědí je hierarchie (spojující podřízení a dominanci) a násilí (zabít, či být zabit), jejichž sloučení – ve formě násilí sloužícího hierarchickému řádu – vytváří nejvyšší stupeň vznešenosti. Feudální verze „reciproční“ vlády se vyznačuje tím, že každá osoba (ovšem kromě vrcholku a spodku struktury) ovládá někoho pod sebou a podřizuje se někomu nad sebou. Nicméně tato struktura je labilní: inferiorní, ten, kdo je nám podřízen, nemá schopnost škodit nám nebo nás ohrožovat (podobně jako rab nemůže poskytnout reciproční a rovné uznání). Elity tak degenerují a vznešené se vytrácí. Toto nebezpečí si prý dobře uvědomoval Sorel, podle něhož buržoazie, jíž byla vlastní vášeň a dobyvačná vitalita, prochází úpadkem, ze kterého ji má vytrhnout třídní boj rozpoutaný proletariátem.

Konzervativní diskurs tedy podle Robina obsahuje cizorodý, nevstřebatelný *antiklimax*. Uvedená syntéza – Burke snoubí se s Hegelem – je ovšem velmi pochybná, podobně jako konzervativistická válkychtivost „an sich“. Nejde pouze o otázku, proč spojovat vznešené s politickou formou. Ani jen o to, že samotný Burke po mém soudu nemá žádnou normativně laděnou koncepci ega a že Robin občas směšuje bojechtivost s aktivitou, zápalem nebo namáhavým úsilím (kromě toho, že mezi bojechtivce spadá i naprosto dekontextualizovaný Tocqueville, není zřejmé, proč poukaz na Churchilla nezahrnuje také jeho odpor vůči politice appeasementu). Robin užívá obraty jako „demokratický feudalismus“, „opožděný feudalismus“ či „postfeudální svět“. Tyto metafory jsou však nadbytečné – moderní doba staví na svých vlastních předpokladech a vytváří vlastní struktury. Hierarchický řád (či spíše uspořádání) není strnulý, ale naopak je v pohybu. Ostatně konzervativistická představa o dobrém životě – boj o výtečnost –, o níž se Robin (jako o utopii) zmiňuje hned v úvodu, je (už od Burke) spojena se sociální mobilitou. Část konzervativců skutečně vyznává tento druh agónu jako protiklad egoismu, konzumerismu či nectnostné existence. Robin, posedlý neokonzervativismem (třebaže dříve jeho teoretiků se nezabývá) a Bushovou válkou proti terorismu, ovšem tvrdí, že konzervatismus vyžaduje permanentní výjimečný stav, který vždy musí narazit na (nežádoucí) normální situaci (anebo na svoje reálné destruktivní výsled-

ky). Avšak konzervativci především zastávají tezi, že výjimečný stav není normální situací a že na ni nemůže být převáděn. Nejde o to, že kultura pravidel je upadlá, a proto musí být rozbíjena nastolováním výjimky, ale že do logiky výjimečného stavu nezapadají pravidla, (zvláště lidská) práva ani svoboda a že doktrína, která se soustřeďuje v těchto pojmech a výjimku chápe jako něco cizorodého a vnějšího, je stěží schopna brát konflikt vážně. To je patrné i v tom, jak se Robin vyrovnává s problémem (národní) bezpečnosti a mučením (viz zejména texty *Protocols of Machismo* či *Potomac Fever*).

Koncept národní bezpečnosti je principiálně chybný, protože se zakládá na představě hrozby, která jej zbavuje jeho údajného realismu a vtiskává mu fiktivnost. Hrozba, již lze nejjasněji vymezit jako bezprostřední, násilný útok nepřítel, který ohrožuje nezávislost národa, totiž naznačuje kataklyzma – a tato souvislost pak brání tomu, aby byla reálně oceněna a aby byl stav nejvyšší nouze podložen skutečnými důkazy. Ostatně sama realistická tradice prý říká, že důsledky podcenění vážných hrozeb jsou tak velké, že je nelze než přecenit. Hranice mezi možným a aktuálním se tedy zastírá. Tváří v tvář „morálnímu a fyzickému zániku národa“ nemusejí promlouvat fakta, hybnou silou se stává strach a stát je vtahován do preventivních zásahů. Hrozba, stejně jako škoda, nebezpečí apod., se navíc vzpírá *neutrální* definici, čili odkazuje k lidské přirozenosti, morálce nebo dobrému životu. Pojem bezpečnosti, zneužitelný a zneužívaný politickými elitami, je nástrojem homogenizace, vylučování, represe a omezování svobody. A nejen to: pro konzervativce je válka *romantikou*, která neopouje jen chladné racionalitě, ale také zákonu a řádu – podobně jako mučení není tragickou volbou či neřešitelným dilematem (jak tvrdí Walzer a jak by řekl Weber nebo Schmitt), nýbrž „vzrušením z transgrese“ (jak naznačují výroky J. B. Elstainové).

Také akademické úvahy o mučení (zejména ve sborníku *Torture*), jejichž autoři se jednoduše snažili dotázat tento problém v jeho obecnosti, se podle Robina nesou ve znamení fikce: fiktivní je podnět (tikající bomba, tisíce mrtvých, vězeň, který by mohl promluvit atd.), fiktivní jsou posuzované praktiky, autoři nezhledňují skutečné události (hypotetické vytlačuje reálné) a upadají do neskutečných abstrakcí. Problematiku mučení tedy otevírá mezní případ, který je nepravděpodobný – jaký smysl pak ale takové východisko může mít? Právě úvodní předestření takovéto, poměrně jednoznačné situace, v níž by ani Robin nemohl kategoricky odmítnout, je schopno navzdory našim morálním intuicím učinit položenou otázku srozumitelnou.

Robin se domnívá, že konzervativistické odpovědi a řešení jsou špatné – nicméně sám se řešením vyhýbá. Ve výčtu „ze“, jež plodí pojmy typu hrozby, nevidím žádné řešení: škrtnutí ze slovníku snad ještě nevede k vyškrtnutí ze světa. I navzdory svým poukazům na realismus Robin realistickou tradici přehlíží: realisté se domnívají, že v situaci (ať už aktuální či možné) krize není namíště dokazování, nýbrž praktická soudnost. To ale neznamená vyloučení rozumu ani apriorní přece-

ňování hrozeb. A neznamená to ani to, k čemu po mém soudu tenduje Robin: nediferencovaný přístup k hrozbě a její emocionalizaci. Není mi příliš jasné, proč Robin prezentuje neokonzervativce, kteří se formovali v polemice s Kissingerovou politikou détente a kteří vycházejí z tradice wilsonovského idealismu, jako nějaké konzervativisticko-realistické paradigma. Snad proto, že se uchylují k síle? Její uplatňování je však zásadně taženo morálním univerzalismem – a to i navzdory tomu, že především neokonzervativci jsou v Robinových očích mučitelé a konzervativismus jako takový se vyznačuje odporem k pravidlům. „Fetišismus pravidel“ však (pro neliberálně orientované konzervativce) znamená zvýznamňování či absolutizaci něčeho, co je omezené, a rovněž nadřazování morálky etice. Zrovna problém mučení je ve své podstatě řešitelný spíše v rámci etiky než v rámci morálky. Robin naproti tomu žádá neutralitu, a to v podobě, která je v rozporu se životaschopným politickým řádem.

Robinův soubor esejů představuje velmi neotřelý, ale také velmi problematický pohled na konzervativismus. Autor usiluje o výklad konzervativismu od počátku k dnešku, o znovuuchopení určitého zaběhnutého „-ismu“. Podívejme se ale například na nerovnostářství a hierarchii. Jsou to konzervativní principy? Nejsou spíše vlastní pravici, již má Robin tendenci s užším pojmem konzervativismu ztotožňovat? Základním problémem předložené knihy je projekce současného konzervativismu, respektive některých jeho proudů, do minulosti, čili převádění celého konzervativismu na jeho určité verze. To, co se neobjevuje v traktátech, tak najdeme v denících, dopisech či v nahodilých komentářích (které občas vyvracejí to, co se objevuje v traktátech).

Robin pochopitelně nevystupuje v roli nezaujatého pozorovatele a jeho ponor do „reakční mysli“, který má osvětlit její obsahy, není dílem introspekce. Jako americký levicový teoretik čelí reálné konzervativistické výzvě: a bere proto nepřítel vážně. Konzervativismus je nebezpečný fenomén, a nikoliv nějaká nenie. Ačkoliv pohled na nepřítel svádí k polemickým hyperbolám a zkratům, Robinovo hodnocení současné situace konzervativismu je výstižné: umírněnost a tradicionalismus dávají smysl jen tehdy, pokud tu kýžená tradice, nějaký „ancien régime“ je. Třebaže konzervativci tíhnou ke „kontingentnímu způsobu myšlení“ (s. 19), tj. k určité formě prakticismu (politika na základě okolností, adaptace apod.), fakt, že levice víceméně přetvořila sociálně-politický řád a přesunula se do hlavního proudu, si skutečně vymíňuje (polemické) teoretizování a navíc konzervativce staví do role disentu. Ostatně i proklamovaná neracionálnost je především polemikou s moderním typem racionality, s emancipací racionálního subjektu a filosofií Philosophes. Ačkoliv tedy Robinova kniha ve svém základním nároku – vyložit jednotnost konzervativismu – po mém soudu selhává, neznamená to, že by neposkytovala podnětné čtení.